

NWSA-Vocational Sciences
ISSN: 1306-3111/1308-7355
NWSA ID: 2014.9.1.2C0048

Status : Original Study
Received: September 2013
Accepted: April 2014

E-Journal of New World Sciences Academy

Fatma Nur Başaran

Gazi University, nurbasaran@hotmail.com, Ankara-Turkey

Özge Kılıç

Ankara University, kilicozge@gazi.edu.tr, Ankara-Turkey

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2014.9.1.2C0048>

NALLIHAN İĞNE OYALI BEZ DOKUMACILIĞI

ÖZET

Nallıhan tarihi boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu uygarlıklar bölgeye özgü birtakım unsurların gelişmesine neden olmuştur. Bunlardan biri olan Nallıhan ipek iğne oyacılığı zamanla ilçenin simgesi haline gelmiştir. İpek iğne oyalarını geliştirme ve farklı ürünlerle birleştirme amacıyla o bölgede yaşayan Hamiyet GÜRELLİ 2008 yılında Nallıhan Kaymakamlığı ve Halk Eğitimi Merkezi desteğiyle iğne oyalı bez dokumacılığı projesini geliştirmiş ve uygulamaya başlamıştır. Bu araştırma Nallıhan ilçesine özgü "iğne oyalı bez dokumacılığını teknik, motif, kompozisyon özellikleri ve üretim süreci kapsamında belgelemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Nallıhan, İğne Oyası, Dokuma, Hamiyet Güreli, El Sanatları

NALLIHAN CLOTH WEAVING WITH NEEDLE LACE

ABSTRACT

Nallıhan has hosted many civilizations throughout its history. This civilizations has led to the development of a number of zonal elements. The history of Nallıhan silk needles is based the historic Silk Road which passing through this area. This feature has become a symbol of the district. In order to develop silk needles and combine different products Hamiyet Güreli who living in this area developed cloth weaving with needle lace project and started to practice with the support of District Government and Public Education Center in 2008. This research intended to promote with the recognition and construction process of "cloth weaving with needle lace and their features". Screening method is used in this research.

Keywords: Nallıhan, Needle Lace, Weaving, Hamiyet Güreli, Handcrafts

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Ankara iline bağlı Nallıhan toprakları tarih çağları boyunca Hitit, Frig, Britanya Krallığı, Pers, İskender, Roma ve Bizans uygarlıklarınca iskân edilmiştir. 1071 Malazgirt Zaferi'yle birlikte bu topraklar Türkler'in egemenliği altına girmiştir. Nallıhan, önce Danişmentliler'in sonrasında da Anadolu Selçuklularının idaresinde bulunmuş, Anadolu Selçuklularının 1308'de yıkılmasından sonra da Candaroğulları Beyliği sınırları içinde kalmıştır. Orhan Bey zamanında da Osmanlı Beyliği topraklarına katılmıştır. İlçe merkezi Nallıhan'ın adı çağlar boyunca farklı isimler almıştır[1].

Bir rivayete göre ise halk kahramanı olan Köroğlu'nun Nallıhan'da konakladıktan sonra giderken hanın bahçesinde atının nalını düşürmesi ve nalın hanın kapısına asılmasıyla ilçe bu ismi almıştır. Nallıhan, Ankara'ya 160 km uzaklıktadır [1].

Nallıhan ilçesinde ülkemizin iki önemli el sanatının birleşimi olan "iğne oyalı bez dokumacılığı" hem geleneksel özellikleri hem de yapılan ürün itibariyle çağdaş özellikleri bir arada yaşatmaktadır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (SIGNIFICANCE OF THE STUDY)

Bu çalışmada; Nallıhan İlçesi iğne oyalı bez dokumacılığı, teknik, motif, kompozisyon ve üretim özellikleri açısından incelenmiştir. Geleneksel Türk el sanatlarımızın birleşimi olan bu dokumacılığın tanıtılması ve özelliklerinin açıklanarak gelecek nesillere aktarılması bu sanatların yaşatılması adına önemli görülmektedir.

3. YÖNTEM (METHOD)

Araştırmada tarama (betimsel) modeli kullanılmıştır. Araştırma evrenini Nallıhan Kaymakamlığı Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı'na ait dokuma atölyesinde üretilen iğne oyalı dokumalar oluşturmaktadır. Bu dokumalar içerisinde 10 adet dokuma örneği seçilerek örneklem grubu oluşturulmuştur. Üretim süreci izlenmiş; örneklem grubundaki dokuma örnekleri desen, kompozisyon ve ürün çeşitliliği açısından incelenmiştir. Söz konusu dokumalar, kullanılan lif cinsi, iplik kat ve kalınlıkları, dokuma yoğunlukları açısından fiziksel testlerle analiz edilmiştir. Konu ile ilgili literatür taraması ve kaynak kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler uygun konu başlıkları altında değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR (FINDINGS)

4.1. Nallıhan İpek İğne Oyaları ve İğne Oyalı Dokumaları

(Nallıhan Silk Needle Lace and Weaving with Needle Lace)

Geleneksel kültürümüzün geçmişten günümüze gelebilen, süsleme amacıyla kullanılan ve tekniği örgü olan iğne oyaları sadece Türk'lere özgü bir el sanatıdır [2]. Oyalar bazen görüneni, bazen de görünenin ardındaki yansıtan bir uğraştır ve genelde bir bezeme unsuru olarak kullanılır [3].

İğne oyalarının malzemesi genellikle ipektir. İğne oyasının ortaya çıkıp gelişmesinde en büyük etken Anadolu'nun İpek Yolu üzerinde olması ve bölgede ipek üretiminin yapılmasıdır [4]. Nallıhan ipek iğne oyalarının tarihçesi de bu zamanlara dayanmaktadır. İlçedeki el sanatlarının en önemli bölümünü ipek iğne oyaları oluşturmakta, halkın geçim kaynaklarından biri olarak güncelliğini korumaktadır. Nallıhan oyaları çeyizlerde büyük bir yer tutmakla beraber, bu oyaların ilçe içinde, dışında satışı ve tanıtımı yapılmaktadır.

Oya yapımında kullanılan ipeklerin tamamı, geçmiş yıllarda ilçe halkı tarafından üretilmiştir. Günümüzde ise oya yapımında kullanılan ipek ipliklerin büyük bir kısmı dışarıdan alınmaktadır. Genel anlamda yörede ipek ipliği elde edilmesinde, yetiştirilen kozalar, kadınlar

tarafından ateş üzerinde içi su dolu tavalara konularak ısıtılmaktadır. Kozalar üzerinde çıra veya ot süpürge dolaştırılarak uçları bulunmaktadır. İpekler, kozadan ayrılarak tepsiye sağalanmaktadır. Üzerine dolaşmasını engellemek amacıyla fasulye veya buğday taneleri serpiştirilmektedir. Daha sonra ipekler kefeye sarılmakta ve boyama işlemi yapılmaktadır. Boyamada soğan kabuğu, ceviz kabuğu ve yaprağı, karadut, çay, kuşburnu, çalı kökü, mor lahana gibi bitkiler kullanılmaktadır. Bazı renklerde ise hazır boyalardan yararlanılmaktadır. Boyanan ipekler, kartonlar üzerine sarılmakta kıvrak bir şekilde bükülerek, oya yapımına hazır hale getirilmektedir [1]. İpeğin ince ve pürüzsüz olması oyanın düzgünlüğünü ve kalitesini etkilemektedir. Oya yapımı sırasında ipek iplik hafifçe bükülerek kullanılmaktadır [5].

Günümüzde Nallıhan ilçesinde yapılan iğne oyalarının çok sayıda ülkeye pazarlandığı ve ilçede çok sayıda iğne oyası satış yerinin bulunduğu da görülmektedir. Türk kültüründeki yeri oldukça önemli olan dokuma sanatı ise, bazen ortaya çıkan gereksinimlerin sonucu olarak, bazen de bütün bu gereksinimlerin dışına çıkarak, insanların ruh halini yansıtan, yörenin örf ve geleneklerini, kültür birikimlerini ve yaşam tarzlarını açığa çıkaran bir ayna görevi görmüştür [6]. Çok köklü geçmişe sahip olan el dokuması kumaşlar günümüzde çeşitli yörelerde geleneksel üretim tekniklerine bağlı olarak ve üretildiği yörenin özelliklerine uygun nitelikte devam etmektedir [7]. Nallıhan dokumaları da kendine özgü özellikleri ve uygulamasıyla bahsedilen bütün unsurları içerisinde barındırmaktadır.

Yok olmaya yüz tutmuş geleneksel el dokuması ile ipek iğne oyalarının tekrar yöreye kazandırılması ve farklı kullanım alanları yaratılması amacıyla 2008 yılında Nallıhan Kaymakamlığı, Halk Eğitimi Merkezi desteğiyle Hamiyet GÜRELLİ tarafından ipek iğne oyalı bez dokumalarının, değişik tasarımlarla bir arada kullanılması düşüncesi ortaya çıkmış ve proje kapsamında Nallıhan Kaymakamlığı Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı'na ait bir dokuma atölyesi kurulmuştur [8].

Bu süreci başlatan Hamiyet GÜRELLİ 1952 yılında Bolu'da doğmuştur. 2 çocuk ve 6 torun sahibidir. Aslen sınıf öğretmenliği görevini yürütmüş ve emekli olmuştur. Hamiyet Gürelli iğne oyalı dokuma sanatına ilişkin merakının çocukluğunda annesinin sandığında sakladığı dokumalara kadar dayandığını ifade etmektedir. Dokumanın yanı sıra resim sanatına da ilgisi yoğunlaşmıştır. Nallıhan'a gelin olarak geldiğinde ise ipek böcekçiliğini ve ipek iğne oyacılığını öğrenerek ürünler üretmeye başlamıştır. Çevresindeki insanlara yardım etme ve onlara gelir kapısı yaratma amacıyla 2008 yılında kendisinin üretmeye başladığı "iğne oyalı bez dokuma" sanatını farklı kişilere de öğretmiş onlarla birlikte çalışmalar yürütmüştür. Daha sonra ürünlerini çeşitlendirmiş ve Nallıhan Kaymakamlığı ortaklığı ile Türk Patent Enstitüsü'nden tasarım haklarını almıştır. Kendisi yakın zamanda düzenlenen 1. Uluslararası Bez Günleri Tasarım Yarışmasında 3.lük ödülü almıştır [8].

Fotoğraf 1. Hamiyet GÜRELLİ
(Photo 1. Hamiyet Gürelli)

Fotoğraf 2. Hamiyet Gürelli ve atölyede dokuma yapan bayanlar
(Photo 2. Hamiyet Gürelli and women who work in weaving workshop)

Hamiyet Gürelli iğne oyalı bez dokumaların ortaya çıkışını şu şekilde ifade etmiştir; "Nallıhan'a özgü köklü bir el sanatı olarak pek çok hanımın el emeğini yansıtan oylar pek fazla pazar bulamıyor, sandıklarda bekliyordu. Bu kadar el emeği, göz nuru, sandıklarda unutulmaya yüz tutmuş, kültürümüzün bir parçası olan Nallıhan'a özgü köklü iğne oylarımızı gün ışığına çıkararak bu oyları yine geleneksel el sanatlarımızdan olan bez dokuma ile birleştirme fikri geldi aklıma. Dokuduğum yepyeni iğne oyalı kumaşlardan çeşitli giysiler yapmayı planladım. Bu fikrimi çevremle paylaştım, büyük ilgi gördüğünü gözlemledim ve 2008 yılında Kaymakamlığımızın desteği ile bu dokuma türüne başlamak için tezgâha oturdum. Dokuma sırasında iplerin arasına yerleştirdiğim iğne oyları bir başka uyumuştuk dokumayla. Meydana gelen yeni ürünün adı iğne oyalı bez dokuma idi" [8].

Iğne oyalı bez dokumaları Nallıhan'da yaz kış üretilmektedir. Atölyede dokuma yapan kişi sayısı 5'tir. Bu kişiler, Hamiyet GÜRELLİ tarafından verilen kurslara kursiyer olarak katılım sağlayan kişilerdir. Yıllık üretim açısından bakıldığında bir dokumacı yılda yaklaşık 600 küçük parça ve yaklaşık 240 büyük parça dokuma kumaş üretebilmektedir.

Yörede iğne oyalarını ve dokumaları yapanlar, farklı kişilerden oluşmaktadır. Oyalar, üretilecek dokuma ürününün tasarım özelliğine göre önceden sipariş edilmektedir.

Atölyede yapılan metre işi dokumaların hepsine farklı isimler verilmiştir. İlk yapılan çalışmalar "İlk göz ağrısı", "İpek yolu", "Kocahan", "Nallıhan üzüm başları", "Devlet dairesi", "Tapduk sofrası", "Bacım Sultan fistanı", "Merdivenli" ve "Sade güzeller"dir.

Fotoğraf 3. Hamiyet Gürelli tarafından yapılan ilk dokuma çalışması
"İlk göz ağrısı"

(Photo 3. The first weaving work "ilk göz ağrısı" which was done by Hamiyet Gürelli)

Günümüzde söz konusu dokumalara talep oldukça fazladır. Nallıhan'a özgü bu dokuma türünün ulusal ve uluslararası sempozyumlarda, fuarlarda, televizyon programlarında ve yarışmalarda tanıtımı yapılmaktadır.

4.2. Nallıhan Dokumalarının Teknik Özellikleri ve Üretim Süreci (Technical Features and Production Process of Nallıhan Weavings)

Dokuma yapılan iplikler genellikle sipariş üzerine farklı illerden getirilen koza ipek ipliği ya da pamuklu, yünlü ipliklerden oluşmaktadır. Genel olarak ise dokumalarda (özellikle çözümlerde) "kız kıvrığı" adı verilen bükümlü iplikler kullanılmaktadır.

İpek iplikler (koza ipek ipliği) Bursa'dan, pamuk iplikler ise Denizli'den temin edilmektedir. "Koza ipek ipliği" saf ya da doğal ipekten üretilen ipliğe verilen yöresel isimdir. Yünlü dokumalar için ise doğal boya ile boyanmış doğal yün iplikler, Doğu Anadolu Bölgesi'nden, karışımli yünler ise Nallıhan tuhafiyelerinden temin edilmektedir.

İplik kalınlıklarında koza ipeği (koza sayısı 9 ya da 10) olarak sipariş edilmektedir. Koza sayısı ile ipliğin kat sayısı ifade edilmektedir. Renkler istenen özellikler doğrultusunda özel olarak boyanmaktadır. Dokumalarda çözümler için genellikle pamuk ipliği kullanılmakta ve genellikle 40/2, 20/1, 30/1, 30/2 numaralar tercih edilmektedir. Bu iplik türünde de renkler istenen özelliğe göre boyanmaktadır. Dokumalarda cm başına düşen atkı ve çözgü sayıları kullanılan ipliğe göre değişmektedir. Örneğin ipek ipliği ile üretilen dokumalarda 1 cm de 11 çözgü, 20 atkı ipliği bulunmaktadır. Yünlü dokumalarda ise 1 cm de 11 çözgü, 11 atkı ipliği bulunmaktadır. Dokumalar genellikle elde yıkanabilir ve ütülenebilir özelliktedir.

Fotoğraf 4. Çalışılan tezgâh
(Photo 4. Workingloom)

Dokumaların yapıldığı tezgâhlar Halk Eğitim Merkezine ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı'na aittir. Nallıhan Kaymakamlığı Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfında toplam 6 tezgâh kullanımdadır. Bu tezgâhlar kamçılı tezgâhlar olarak adlandırılmakta, iki gücülü olduklarından dokumalarda bezayağı tekniği kullanılmaktadır.

Dokuma öncesinde "çiriş" adıyla anılan işlem uygulanmaktadır. Bu işlemde iplikler suyla ıslatılıp kaynatılmakta, daha sonra serilmektedir. İplikler henüz nemliyken yöresel olarak "patlak" adı verilen bobinlere sarılmaktadır. Sarılan patlaklar belli aralıklarla çakılmış demir çubuklara dizilmekte ve çağ denilen bölümdeki parmaklıklara takılarak çözgüler hazırlanmaktadır. Patlak ve çözgü sayıları üretimi gerçekleştirilecek olan dokumanın enine göre hesaplanmaktadır.

Fotoğraf 5. Kız kıvrığı ipliğinin patlaklara sarılması
(Photo 5. Winding the "kız kıvrığı" yarn onto bobbin (patlak))

Fotoğraf 6. Duvarda çözgü hazırlığı
(Photo 6. Warp preparation on the wall)

Ürün özelliklerine göre değişim göstermekle birlikte dokumalar genellikle 64-80-90 cm enine sahiptir. Bu ölçülere uygun olarak duvarda yeterli sayıda hazırlanan çözgüler çözgü levendine alınarak tezgâha taşınmakta, gücü ve tarak taharı yapılmaktadır. Yapılacak ürünün özelliğine göre tezgâhta tarak sıklığı ayarlanmaktadır. Örneğin şallar için 1 cm'de 9-10 adet tarak dişi bulunurken giysiler için 1cm'de 11-12 adet tarak dişi bulunmaktadır.

Fotoğraf 7. Masuralara atkı ipliğinin sarılması
(Photo 7. Winding the weft yarn onto bobbin)

Atkı iplikleri makine yardımıyla masuralara sarılmakta, üretilecek dokumanın rengi ve yapısına uygun iğne oyalarına karar verilmekte ve bu oyalar uygulama için tezgâhların yanında yer almaktadır.

Fotoğraf 8. Dokumada oya takma işlemi
(Photo 8. Lace insert process in weaving)

Oya takma işlemi sırasında özellikle dikkat edilen bir unsur da oyanın bitim yerlerinin yakılmasıdır. Bu işlemi uygulayarak oyanın dokuma içerisinde sökülmesi önlenmiş olmaktadır.

Dokumadan sonra siparişe ya da istenen ürün özelliğine göre kesim ve dikim işlemleri de yapılmaktadır. Bunun yanı sıra şallar ve giysiler için saçak takma işlemi de uygulanabilmektedir. Yıkama ve ütülme işlemlerinden sonra ürünün tam olarak hazır hale gelmesi sağlanmaktadır.

Kullanılacak materyal, nakış ve oyaya göre ürün maliyeti değişmektedir. Ürün oluştururken kullanılan iplik bedeli, işlenen oya ve oyayı takma bedeli, süslemek için kullanılan çizgi motiflerin bedeli, kenarları dikilen dikiş bedeli, saçak takma bedeli olarak ayrı ücretlendirmeler olmaktadır.

4.3. Dokumaların Desen ve Kompozisyon Özellikleri (Pattern and Composition Features of Woven)

Dokumalarda genellikle yerleştirilen oyalarla desenlendirmeler yapılmaktadır. Oya takma işlemi titizlikle uygulanmakta, ürün çeşidine göre yerleşim planları geliştirilmektedir. Oyalar, dokumanın enine genellikle 10-11 cm aralıklarla ölçülerek takılmaktadır. Tam en şallarda ortalama 10 adet, parça kumaşlarda ortalama 15 adet oya yerleştirilmektedir.

Kompozisyonlarda oyaların haricinde burgu, ponpon vb. malzemeler de kullanılmakta; dokuma içerisinde çizgiler halinde nakışlamalar da yapılabilmektedir. Bu çizgilerin yapısı istenen özelliğe veya siparişe göre şekillendirilebilmektedir.

Fotoğraf 9. Dokumada nakışlama örnekleri
(Photo 9. Embroidering samples in weaving)

Fotoğraf 10. Dokuma sırasında burgu yerleştirme işlemi
(Photo 10. Yarn(burgu)placement process during the weaving)

Atölyede şal, fular gibi aksesuarlar haricinde, parça kumaş şeklinde üretilen dokumalardan çeşitli giysiler de hazırlanmaktadır. Bu giysilerin dikiş işlemleri genellikle Hamiyet Gürelli tarafından gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf 11. Üretilen şal örneği
(Photo 11. Scarf sample which produced)

Fotoğraf 12. Üretilen giysi örneği
(Photo 12. Cloth sample which produced)

5. SONUÇ ve ÖNERİLER (CONCLUSION AND SUGGESTIONS)

Nallıhan yöresine ilişkin olarak öne çıkan "iğne oyalı bez dokumacılığı" ilçeye özgü geleneksel iğne oyalarından ve ipek böcekçiliğinden esinlenerek ortaya çıkmıştır. Söz konusu dokumacılığı geliştiren ve haklarını alan Hamiyet Gürelli halen bu işle uğraşmakta ve Nallıhan kadınlarına ek gelir imkânı sağlamaktadır. Nallıhan iğne oyalı bez dokumalarının en önemli özelliği iki önemli el sanatının birleşimini sağlaması ve halen sürdürülebiliyor olmasıdır. Her geçen gün daha farklı özellikler, malzemeler kullanılarak iğne oyalı bez dokumacılığı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla ürünlerde ipek ipliklerden yün ipliklere, iğne oyalarından ponponlara kadar geniş bir yelpaze oluşturulmaya çalışılmıştır. Hamiyet Gürelli tarafından gerçekleştirilen bu proje, kaybolmaya yüz tutmuş diğer el sanatlarımız için de başarılı bir örnek oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. <http://www.nallihan.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 19.12.2013)
2. (Erişim Tarihi: 20.01.2014).
3. Ayhan, A., (2007). Görünenin Arkası: Yerel Kültür ve Folklorda Oya Simgeçiliği. aisv2007.zxq.net/2G (Erişim Tarihi: 19.01.2014)
4. Karakaş, R., (2013). Geçmişten Günümüze Çermik Yöresi İğne Oyacılığı. Bilim ve Kültür Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2. www.bilimvekultur.com (Erişim Tarihi: 19.01.2014).

5. Yetim, F., (2006). Nallıhan Yöresi İğne Oyaları ve Günümüzde Kullanım Alanları. Karadeniz Bölgesi I. El Sanatları Sempozyumu.
6. Oyman, R., (2005). Burdur İli Geleneksel Dokumaları ve Günümüzdeki Durumu.
sempozyum.mehmetakif.edu.tr/1burdursempozyumu/cilt1/1.12.pdf
(Erişim Tarihi: 20.01.2014).
7. Ergenekon, C. ve Başaran, F.N., (1999). Oyaların El Dokumalarında Değerlendirilmesi. 2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri. Kültür Bakanlığı Yayınları.
8. Hamiyet GÜRELLİ ile Hg El Sanatları Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfında 09.11.2013 tarihinde yapılan görüşmeler sonucu elde edilmiştir.